

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc

Str. Alecu Russo, nr.13-19, et.5, ap.11, sector 2, București, 020 522

Telefon: +40 21 316 7565 / +40 21 316 7557

Fax: +40 21 316 7552

Web: www.crimelecomunismului.ro

E-mail: office@iiccr.ro

Percepția românilor asupra comunismului Sondaj IICCMER – CSOP, noiembrie–decembrie 2011

Cel de-al patrulea sondaj de opinie privind percepția românilor asupra comunismului, realizat de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc și Centrul de Sondare a Opiniei Publice în noiembrie-decembrie 2011, a avut următoarele teme principale: revoluția din decembrie 1989, consecințele instaurării regimului comunist asupra minorităților etnice și religioase, restituirea proprietăților confiscate, informarea prin intermediul posturilor de radio străine înainte de decembrie 1989, influența trecutului comunist asupra societății de astăzi.

Revoluția din decembrie 1989 și responsabilitatea pentru crimele comise

La fel ca și în alte sondaje, iese în evidență faptul că, la nivelul societății, nu există un consens public în legătură cu interpretarea revoluției din decembrie 1989. Ponderea celor care afirmă că evenimentele Revoluției din 1989 sunt încă neclare este ridicată (62%). În alte sondaje, respondenții nu se pot decide într-o proporție de peste 50% dacă în 1989 a fost revoluție, lovitură de stat, complot intern, complot extern sau o combinație a acestora. Cu toate acestea, se poate observa o diferențiere importantă în funcție de grupele de vârstă: respondenții sub 20 de ani consideră că evenimentele din 1989 sunt *clare* într-o proporție de 39% (față de 30% care spun că nu). Este singura grupă de vârstă unde se constată că numărul celor lămuriiți cu privire la semnificația evenimentelor din 1989 îl depășește pe al celor care consideră că lucrurile nu sunt clare.

Este de semnalat faptul că publicul declară într-o proporție covârșitoare (65%) că responsabilii pentru crimele din timpul Revoluției nu au fost pedepsiți. Iarăși se constată diferențe semnificative în ceea ce privește grupa de vârstă (25% dintre cei sub 20 de ani sunt de părere că cei răspunzători de crime și-au primit pedeapsa, în timp ce doar 11% dintre respondenții ce depășesc etatea de 60 de ani gândesc la fel). 65% dintre cei intervievați consideră că responsabilii pentru crimele înlăptuite nu au fost pedepsiți. Previzibil, Securitatea conduce în clasamentul celor considerați vinovați (atât pentru crimele de până la 22 decembrie 1989, cât și pentru cele de după 22 decembrie), dar un procentaj în creștere al respondenților – față de sondaje precedente – admite că Armata a tras în populație (37% spun că Armata a tras în populația civilă după 22 decembrie). De asemenea, 47% nu cred în prezența teroriștilor. Doar 30% sunt de părere că teroriștii au existat. La întrebarea: „Credeti că a fost sau nu corectă condamnarea membrilor Comitetului Politic Executiv al PCR?“, 34% susțin că da, iar 29% spun că nu. Aparent paradoxal, prin

prisma raportării la responsabilitatea Armatei față de victimele din decembrie 1989, 39% dintre respondenți apreciază drept corectă condamnarea generalilor Victor Athanasie Stănculescu și Mihai Chițac (numai 20 de procente susțin că sentința nu a fost corectă). Un procentaj important al respondenților (47%) consideră că procesele intentate celor responsabili de crimele din timpul revoluției ar trebui să continue. 32% din respondenți sunt de părere că militarii ar trebui să se supună doar ordinelor legale, pe care le consideră morale. Un procentaj relativ scăzut (15%) apreciază că militarii ar trebui să se supună oricărui ordin.

Surse de informare alternative. Posturile de radio străine

Puține sondaje de opinie au măsurat raportarea românilor la sursele alternative de informare de dinainte de 1989, reprezentate mai ales de câteva radiouri (Radio Europa Liberă, Vocea Americii, Deutsche Welle etc.). Numărul celor care au ascultat posturile de radio străine înainte de 1989 este scăzut în raport cu așteptările și cu diverse estimări (doar 34% declară că au ascultat Radio Europa Liberă), în vreme ce 49% susțin că nu au ascultat vreun post de radio din străinătate. În schimb, o majoritate relativă semnificativă (47%) apreciază ca pozitivă influența acestor posturi (51% dintre bărbați și doar 43% dintre femei). Doar 14% susțin că aceste posturi de radio nu au avut o influență pozitivă asupra populației României în timpul regimului comunist. Surprinzător de mulți din cei sub 20 de ani (71%) nu știu ce să răspundă sau nu sunt interesați de subiect.

Minoritățile etnice și religioase. Restituirea proprietăților confiscate

Întrebați în legătură cu consecințele instaurării regimului comunist asupra minorităților etnice și religioase, doar 10% consideră că aceste minorități au fost avantajate. Iarăși se remarcă procentajul ridicat al celor foarte tineri care nu se pronunță – 51%. În pofida existenței după 1989 a unui discurs antisemit pregnant, doar 3 procente din cei 10% apreciază că evreii ar fi fost avantajați de instalarea comunismului. Pe prima poziție, ca favorizați, apar maghiarii – 47% dintre opinii; în același timp, 20% sunt de părere că maghiarii ar fi fost cei mai dezavantajați dintre minoritari. (Însă trebuie ținut cont că doar 16% din eșantion consideră că minoritățile ar fi fost dezavantajate). În același procentaj de 20% respondenții susțin că evreii au fost minoritatea cea mai dezavantajată, în vreme ce 22 de procente atribuie romilor acest statut.

O majoritate semnificativă (56%) se pronunță pentru restituirea proprietăților (cu precizarea că acest sprijin în favoarea retrocedărilor atinge punctul maxim în regiunea de Vest a țării – 71%). Doar 18 procente dintre respondenți consideră că minoritățile etnice și religioase au fost favorizate în cadrul procesului de restituire.

Asumarea trecutului totalitar

La 18 decembrie 2006 președintele României a condamnat regimul comunist drept ilegal și criminal printr-un discurs rostit în Parlamentul României, în fața camerelor reunite. Cei intervievați în cadrul sondajului CSOP au fost solicitați să se pronunțe asupra semnificației actului de condamnare. Opiniile au fost foarte divizate: 26% dintre respondenți au calificat condamnarea drept foarte importantă/ importantă, 21% nici importantă, nici neimportantă, iar 26% au fost de

păreră că mesajul către Parlament a fost neimportant/ deloc important. În timp ce bărbații apreciază importanța condamnării într-un procentaj de 29%, numai 23% dintre femei se pronunță astfel. În rândul tinerilor sub 20 de ani se înregistrează procentajul cel mai mare (28%) de respondenți, la nivelul grupelor de vârstă, care declară că actul condamnării a fost important/foarte important (surprinzător, în București există procentajul cel mai mic – 17% –, în timp ce în regiunea Sud proporția este de 34%, adică cel mai mare procentaj).

Opinii divizate se înregistrează și la întrebarea legată de prăbușirea comunismului. 44% consideră acest moment drept benefic, în timp ce 34% apreciază că dispariția regimului comunist a fost în dauna României. Rezultatele sunt inversate la grupa de vârstă de peste 60 de ani, unde 45% percep negativ despărțirea de comunism, față de 35% care cred contrariul. Rezultatele acestea trebuie corelate cu cele trei sondaje precedente privind atitudinile și opiniile față de regimul comunist și care indicau o percepție ambivalentă: spre exemplu, 38% au considerat în egală măsură instaurarea regimului comunist în România la sfârșitul celui de-al doilea război mondial drept un lucru bun, respectiv un lucru rău.

Concluzii

Legat de evenimentele din decembrie 1989, percepția publică majoritară continuă să facă responsabilă pentru crimele de atunci Securitatea. Acest lucru poate fi explicat, pe de o parte, prin încrederea ridicată pe care românii o au în Armată, dar și prin absența proceselor intentate cadrelor militare imediat după 1989. Majoritatea trimiterilor în judecată s-au concentrat asupra liderilor Partidului Comunist și ai Securității; or, abia începând din 1997 au existat procese intentate unor ofițeri ai Armatei suspecți de crime săvârșite în timpul revoluției din decembrie 1989.

Pentru majoritatea respondenților procesele au contribuit cel puțin parțial la aflarea adevărului. Condamnările primite de membrii Comitetului Politic Executiv al PCR și de generalii de armată Victor Athanasie Stănculescu și Mihai Chițac sunt considerate pozitive de 34% și respectiv 39% dintre respondenți, în timp ce doar 20% le consideră injuste. Sondajul indică faptul că, pentru o parte importantă a populației, aceste procese au contribuit atât la pedepsirea vinovaților și înfăptuirea actului de justiție, cât și la clarificarea evenimentelor din decembrie 1989. Aproape jumătate dintre respondenți consideră că aceste procese ar trebui să continue, fapt care poate încuraja instituțiile și actorii mobilizați pentru cauza justiției penale de tranziție: diverse organizații nonguvernamentale, Asociația 21 decembrie 1989, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc etc., în contextul în care se observă o disponibilitate scăzută a Parchetului General de a continua rechizitoriile.

Este important de subliniat faptul că, deși în sondajele anterioare se puteau identifica diverse tendințe antidemocratice, activitatea Armatei este văzută într-o manieră nuanțată, democratică: doar 15% din respondenți consideră că militarii trebuie să se supună tuturor ordinelor. În pofida popularității semnificative a Armatei în rândurile diverselor segmente de populație, 32% din respondenți sunt de părere că militarii ar trebui să se supună doar ordinelor *legale*, pe care le consideră *morale*.

Dacă vom corobora datele acestui sondaj cu cele precedente, vom constata că românii susțin în majoritate măsurile reparatorii: reabilitări, înființarea de muzee în care să fie prezentată

dictatura comunistă, compensații pentru victimele comunismului, restituirea proprietăților confiscate. De o susținere diminuată beneficiază ideea de lustrare și deconspirarea colaboratorilor regimului și ai Securității. Aceste atitudini diferențiate trebuie înțelese în condițiile în care mulți români nu consideră că au avut de suferit de pe urma regimului comunist (s-au simțit integrați în acel sistem politic și/ sau au făcut obiectul politicilor de cooptare). Cu toate acestea, românii par să fie în majoritate în favoarea măsurilor implicate de justiția de tranziție. Acest aparent paradox reiese din mai multe sondaje.

Semnificația evenimentelor din decembrie 1989 continuă să fie nebuloasă pentru majoritatea respondenților. Ponderea celor care spun că evenimentele sunt încă neclare este extrem de mare (62%), lucru confirmat și de sondaje precedente, deși nu într-o proporție covârșitoare. De aici se vedește un dublu eșec: pe de o parte, al autorităților și al sistemului judiciar de a înfăptui actul de justiție, pe de altă parte, al mediului științific (istorici, politologi etc.), de a formula o narațiune istorică larg împărtășită. Între discursurile concurente își păstrează încă o influență semnificativă versiunea foștilor comuniști convertiți în revoluționari și democrați, versiune asumată de Ion Iliescu și de reprezentanții Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989 care nu întotdeauna vedește acuratețe istoriografică. De asemenea, discursurile de tip conspiraționist au avut un impact semnificativ, realitate care reiese și din datele sondajului. Cu toate acestea, condamnarea generalilor Victor Ath. Stanculescu și Mihai Chițac este percepută ca pozitivă și justă de o majoritate relativă a publicului, ceea ce confirmă că o bună parte a românilor consideră Armata – la momentul decembrie 1989 – drept o forță de represiune.

În raport cu alte sondaje este de notat o diminuare a atitudinilor naționaliste față de minorități și un sprijin consistent pentru restituirea proprietăților confiscate sub regimul comunist. Înființarea Regiunii Autonome Maghiare și suprareprezentarea minorităților etnice în aparatul de partid și ideologic – mai ales în primele două decenii de regim comunist – au rămas în memoria colectivă, dar publicul de astăzi nu adoptă neapărat opinii xenofobe.

Dispariția din peisajul mediatic a serviciilor în limba română ale unor posturi de radio occidentale a contribuit probabil la o subreprezentare în ceea ce privește ponderea ascultătorilor de posturi de radio străine înainte de 1989.

Sprijinul pentru condamnarea regimului comunist rămâne important, mai ales dacă îl raportăm la reflectarea mediatică, nu întotdeauna pozitivă. Aparent paradoxal este faptul că respondenții din regiunea Sud apreciază într-un procentaj mai mare decât bucureștenii importanța momentului condamnării regimului comunist. Același fenomen se înregistrează și atunci când comparăm percepția respondenților din mediul rural (care apreciază într-o proporție de 28% actul condamnării în Parlament a comunismului) față de numai 24%, cât este procentajul în mediul urban.

Față de un precedent sondaj al Biroului de Cercetări Sociale a crescut numărul celor care consideră prăbușirea regimului comunist drept benefică – de la 40% (sondaj BCS) la 44% (sondaj CSOP).

Metodologie

Eșantionul a fost unul național reprezentativ pentru populația în vârstă de 15 ani și peste. Selecția gospodăriilor și a persoanelor intervievate a fost aleatoare. Au fost intervievate 1.114 persoane.

Eroarea de reprezentativitate este de 2,94% cu o probabilitate de 0,95.

Interviurile au fost realizate pe bază de chestionar standardizat, față în față, la domiciliul persoanelor intervievate. Datele au fost culese în cadrul omnibusului CSOP în perioada 26 noiembrie-4 decembrie 2011.

Datele au fost validate și ponderate în funcție de sex, vârstă, naționalitate, domiciliu și regiune pe baza datelor Institutului Național de Statistică.

Sondajul a fost realizat gratuit de către CSOP.